

บทที่ 6

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากเนื้อหาที่กล่าวถึงบทบาทของโรงเรียนในบทที่ 1 ที่เริ่มต้นชี้ว่าโรงเรียนเป็นเครื่องมือของชาติสมัยใหม่ที่ได้ทำให้ระบบศึกษากลายเป็นสถาบันซึ่งมีปริณทลที่ชัดเจนเพื่อทำหน้าที่เฉพาะในการสร้าง “พลเมือง” ที่มีอัตลักษณ์ร่วมกัน จากการนำเสนอข้อมูลการกำเนิดขึ้นของโรงเรียนได้แสดงให้เห็นถึงการเชื่อมโยงระหว่างอุดมการณ์รัฐต่อการสร้างพลเมืองในอุดมคติพบว่าโรงเรียนแต่ละประเภทที่รัฐจัดตั้งขึ้นได้เป็นภาพแทนการกำหนดความหมายความเป็น “พลเมืองไทย” ที่พัฒนาขึ้นมาโดยลำดับ โดยรัฐได้ผลิตคุณลักษณะของพลเมืองในอุดมคติผ่านกลไกโรงเรียน อาทิ ในสมัยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ความเป็น “พลเมืองไทย” ที่นอกจากจะมีความรู้วิทยาการสมัยใหม่เพื่อสนองต่อการปฏิรูประบบการบริหารราชการสมัยใหม่ พลเมืองจึงต้องถูกสร้างให้มีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์เพื่อที่จะเป็นฐานที่มั่นคงต่อระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และความเป็นปึกแผ่นของอาณาเขตดินแดน เมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ความเป็น “พลเมืองไทย” จึงไม่ใช่ในความหมายของการจงรักภักดีต่อระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แต่คือการปฏิบัติหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญที่ได้เปลี่ยนวิธีคิดว่าพลเมืองคือพื้นที่องสำคัญต่อการขับเคลื่อนความก้าวหน้าของชาติ เป็นต้น

การนำเสนอกรอบแนวคิดชาตินิยม ที่เป็นเครื่องมือนำไปสู่การสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันที่มีอัตลักษณ์ร่วมที่ชัดเจน จึงต้องกำหนดความหมายความเป็น “พลเมืองไทย” จากการเปรียบเทียบคุณลักษณะของความเป็นอื่น ตามที่ Anderson (1991) ได้ชี้ว่าการเชื่อมโยงกับกรอบความคิดเรื่องชาตินิยม ที่คุณลักษณะชาตินิยมนั้นมียุทธวิธีครอบงำอำนาจ ซึ่งได้เกี่ยวข้องกับกระบวนการกลายเป็นชายขอบ (marginalization) เป็นการจำแนกแยกพวกออกจากการสร้างชุมชนจินตนาการ ซึ่งได้เกิดสถานภาพ “คนชายขอบ” ขึ้นซึ่งเป็นระยะเริ่มของสำนึกในเรื่องจินตนาการชาติ (Anderson 1991:101) จากการศึกษาอุดมการณ์ของรัฐผ่านโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ในฐานะที่เป็นพื้นที่ที่ถูกผลิตขึ้นเฉพาะสำหรับ “คนชายขอบ” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการจัดประเภทแยกแยะบุคคลออกมาจากพื้นที่ปกติเข้าสู่กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ร่วมโดยผ่านกลไกโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ สิ่งที่พบในการศึกษาคั้งนี้คือโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เป็นภาพแทนพัฒนาการความหมายความเป็น “พลเมืองไทย” และสะท้อนให้เห็นความหมาย “คนชายขอบ” ที่หมายถึงบุคคลที่ถูกนิยามว่าเป็น “ปัญหา” หรือ “ไม่ปกติ” ของรัฐในแต่ละบริบท อาทิ

แนวคิดการพัฒนา กระแสอุดมการณ์ความมั่นคงของชาติ และกรอบแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน ซึ่งคนชายขอบในบริบทต่างๆ เหล่านี้ได้ถูกนำมาสร้างให้มีคุณลักษณะของความเป็น “พลเมืองไทย” กล่าวคือ ปัญหาความยากจนเกิดจากการใช้สถิติเป็นเกณฑ์ชี้วัดมาตรฐานของแนวคิดการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย วาทกรรมชาวเขา ปัญหาคอมมิวนิสต์เป็นผลผลิตจากกระแสความมั่นคงของชาติในโลกประชาธิปไตย หรือคนพิการและคนด้อยโอกาสคือผู้ที่ไม่สามารถเข้าถึงบรรทัดฐานสิทธิมนุษยชน ซึ่งต้องถูกแยกมาอยู่ในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ภายใต้การอ้างสิทธิอันชอบธรรมเรื่องการให้การศึกษาภาคบังคับแก่คนในขอบเขตรัฐ

“คนชายขอบ” เหล่านี้ถูกจำแนกออกมาอยู่ในพื้นที่เฉพาะ ตามแนวคิดเรื่องพื้นที่มาร่วมอธิบาย จะพบว่าโรงเรียนเป็นผลผลิตของสมัยใหม่ที่เป็นพื้นที่เฉพาะ ในบริบทโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ถูกสร้างความหมายให้มีลักษณะแตกต่างไปจากโรงเรียนปกติทั่วไป ด้วยคุณลักษณะของพื้นที่เชื่อมโยงกับผู้ที่ถูกให้ความหมายจากรัฐว่าเป็นปัญหาและไม่ปกติตามการให้ความหมายของรัฐในแต่ละบริบท ดังนั้นการคัดเลือกคุณสมบัติผู้ที่เข้ามาเรียนก็ต้องสอดคล้องกับการเป็นผู้ที่ถูกนิยามว่าเป็นปัญหาหรือไม่ปกติ จากการศึกษาจะพบถึงรายละเอียดของการจัดตั้งโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์แต่ละแห่งจะสอดคล้องกับอุดมการณ์ของรัฐในช่วงเวลา และสัมพันธ์กับพื้นที่ตั้งของโรงเรียน อาทิ การจัดตั้งโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์สกลนคร เมื่อปี 2512 เป็นช่วงเวลาที่ขบวนการพรรคคอมมิวนิสต์ได้เข้มแข็งขึ้นในภาคอีสาน โดยมีเทือกเขาภูพานเป็นศูนย์บัญชาการ ดังนั้นรัฐจึงต้องดึงเด็กในพื้นที่ปฏิบัติการพรรคคอมมิวนิสต์ให้เข้าเรียนในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เพื่อเป็นการแยกคนออกจากพื้นที่ที่หมิ่นเหม่ต่อการเป็นปฏิปักษ์กับรัฐมาอยู่ในพื้นที่รัฐจัดขึ้นเพื่อเข้าสู่การปฏิบัติการของกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ร่วมแบบใหม่ เช่น การใช้หลักความคิดเรื่องความกตัญญู และความจงรักภักดีต่อรัฐ ด้วยชื่อที่โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ มีลักษณะของการผลานกันระหว่างโรงเรียนและการสงเคราะห์ ทำให้เด็กนักเรียนรวมถึงพ่อแม่ญาติพี่น้องของนักเรียนตระหนักถึงบุญคุณที่รัฐได้ช่วยเหลือ หรือการกำหนดให้เป็นโรงเรียนประเภทกินนอนทำให้ครูสามารถควบคุม สอดส่อง ดูแลได้ตลอด 24 ชั่วโมง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพที่จะควบคุมการปฏิบัติประจำวันและควบคุมวิถีคิด ทัศนคติที่แยกไปจากสำนักเดิม และถึงแม้ว่าโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ได้หยุดขยายตัวแต่โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ก็ยังคงเป็นพื้นที่ที่ถูกกำหนดความหมายสำหรับ “คนชายขอบ” หากแต่เพียงเปลี่ยนแปลงนิยามปัญหาและไม่ปกติของรัฐซึ่งรวมถึงกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ให้สอดคล้องกันในแต่ละบริบท

จากการศึกษาอุดมการณ์ของรัฐผ่านโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์พนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษาของผู้เขียน พบว่า บุคคลที่รัฐกำหนดว่าต้องถูกสร้างให้มีลักษณะ

ความเป็น “พลเมืองไทย” คือ ผู้ที่ถูกกำหนดความหมายว่าเป็นเด็กด้อยโอกาส 10 ประเภท จะพบว่าความเป็น “พลเมืองไทย” ในปัจจุบันได้เปลี่ยนจุดเน้นมาที่ระเบียบวินัยเป็นสิ่งที่กำกับบรรทัดฐาน ทำให้เชื่อว่าระเบียบวินัยจะเป็นเครื่องมือที่ทำให้ “คนชายขอบ” มีผลต่อพฤติกรรมที่เคารพกฎหมายบ้านเมืองและการไม่ก่อเหตุรุนแรงให้กับสังคมใหญ่ อาทิ มีการวางรากฐานเบื้องต้นของการเริ่มก่อสร้างใหม่ด้วยการตัดขาดสำนักเดิม ผ่านวิธีการจับฉลากหอนอนเพื่อให้นักเรียนตัดขาดการยึดโยงทางเครือญาติ ชาติพันธุ์เป็นการตัดขาดสำนักเดิมเพื่อพร้อมเข้าสู่กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ร่วมแบบใหม่

นัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอในการศึกษาคั้งนี้คือการพบเห็นความลักลั่นระหว่างโครงสร้างหลักของโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ที่มีกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ร่วมแบบใหม่เพื่อจุดดึงคนชายขอบให้พ้นจากภาวะความเป็นชายขอบจากบริบทต่างๆ ให้มีวิถี “ปกติ” เช่นเดียวกับคนในสังคมใหญ่ ภายใต้การกำกับของระเบียบวินัย การจัดการเวลา ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญที่จะสร้างความเป็นพลเมืองไทยในบริบทปัจจุบัน และจะส่งผลการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเมื่อผ่านไปจากชุมชนจินตนาการแล้ว โดยเฉพาะการจัดการเวลาที่ต้องดำเนินควบคู่ไปกับมีอาชีพหลักซึ่งเป็นสิ่งที่ชี้วัดว่าปัจเจกบุคคลเป็นพลเมืองในระดับใดและหลุดพ้นจากการเป็น “คนชายขอบ” หรือไม่ ทั้งนี้ด้วยกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ของโรงเรียนได้เข้าไปเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนในฐานะสมาชิกชุมชนกับชุมชน กล่าวคือการปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนและชุมชน/สมาชิกชุมชนได้ชะงักหยุดลง เพราะการทับซ้อนของปฏิทินเวลาโรงเรียนและปฏิทินระบบการผลิตและพิธีกรรมของชุมชน ทำให้นักเรียนในฐานะของสมาชิกชุมชนขาดหาย การเข้าร่วมพิธีกรรม และระบบการผลิตในชุมชน รวมถึงการสร้างวิถีคิดที่อิงกรอบการศึกษาสมัยใหม่ที่ส่งผลกระทบต่อทำให้ความหมายชุมชนเดิมที่ผ่านผู้บอกเล่าคือนักเรียนที่ได้หันกลับไปมองชุมชนเดิมในมิติทัศน์เดียวกับรัฐ จากที่ผู้เขียนนำเสนอไปในบทที่ 5 ซึ่งพยายามชี้ให้เห็นถึงการรับรู้ความหมายชุมชนและการเป็นสมาชิกในชุมชนเดิมของนักเรียนหลังจากผ่านกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ใหม่แล้วนั้นว่าอัตลักษณ์ใหม่ร่วมสะท้อนการเป็น “พลเมืองไทย” อย่างไร และสะท้อนการเป็นสมาชิกชุมชนเดิมของนักเรียนอย่างไร

จากการศึกษาพบว่าสิ่งที่สะท้อนให้เห็นคือนักเรียนหลายๆ คนจะไม่กลับไปอยู่ในชุมชนเดิมตัวเอง พร้อมกับบอกเหตุผลว่าถ้ากลับไปอยู่ชุมชนแล้วก็ไม่มียานให้ทำ ไม่รู้ว่าจะทำอะไร คงไม่พ้นทำอะไรทำสวน ซึ่งปัจจุบันทำไม่เป็นเพราะไม่ได้มีส่วนร่วมในระบบการผลิตมานานแล้ว และอีกประการหนึ่งก็คือ นักเรียนกะเหรี่ยงอีกหลายคนบอกว่าการทำไร่ที่บ้านไม่ถือว่าเป็นอาชีพ เพราะทำไร่ในพื้นที่ไม่มากและไม่มียผลผลิตจำนวนมากพอที่จะเอาไปขายได้จำนวนเงินที่เต็มเม็ด

เต็มหน่วย อย่างมากที่สุดหากปลูกพืชผลประเภทอื่น เช่น พักทอง พริก ที่เก็บเกี่ยวแล้วยังมีจำนวนที่เหลือก็นำไปขายให้คนในหมู่บ้านเดียวกันซึ่งได้เงินจำนวนไม่มากนัก จึงเป็นที่มาของการรับรู้ความหมายตัวตนว่าเป็น "คนจน" ซึ่งเป็นการรับรู้ความหมายของคนชายขอบเช่นเดียวกับรัฐ และจะถูกผลิตซ้ำซึ่งเห็นได้จากทุกปีเดือนนักเรียนจะกลับไปบ้านเพียงไม่กี่วันแล้วก็ออกมาหารายได้พิเศษในตัวเมือง

การพยายามสร้างคนชายขอบให้เป็นพลเมืองที่อยู่ในกรอบของจินตนาการรัฐ ยังทำให้เห็นถึงการสร้างวิธีคิดเช่นเดียวกับรัฐ ต่อการรับรู้ความหมายตัวตนและการรับรู้ความหมายของผู้ที่อยู่ในภาวะชายขอบ ได้ปรากฏให้เห็นจากความคิดเรื่องการศึกษาสมัยใหม่ของชุมชนประเพณี ที่ต้องการให้สมาชิกในชุมชนได้ปรับเปลี่ยนสถานภาพจาก "คนจน" "คนโง่" และ "คนนอก" กลายเป็น "คนมีเงินเดือน" "คนฉลาด" และ "คนใน" ที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมใหญ่

แม้ว่าจะกลับไปสู่ชุมชนเดิม แต่ไม่ใช่เป็นการกลับไปอยู่ร่วมวิถีวัฒนธรรมปกติของชุมชนที่มีสถานภาพเป็นสมาชิกชุมชน หากกลับไปในสถานภาพที่เป็นตัวแทนรัฐ ดังเช่น "ธำ" นักเรียนหญิงชาวกะเหรี่ยงชั้น ม. 6 ได้รับการถ่ายทอดวิธีคิดดังกล่าว ที่สะท้อนออกมาจากความตั้งใจว่าหลังจากเรียนจบ แล้วจะกลับไปเป็นครูที่โรงเรียนประจำชุมชน เพราะเห็นว่าคนในชุมชนมีจำนวนมากที่สามารถพูด อ่าน เขียนภาษาไทยได้ไม่มาก ซึ่งเธอบอกว่าเป็นปัญหาต่อการออกไปอยู่ร่วมกับสังคมภายนอกซึ่งมีโอกาสถูกเอารัดเอาเปรียบสูง

และหากมีสมาชิกจากชุมชนจินตนาการคนใดที่มีความคิดที่จะกลับไปสู่ชุมชนเดิมในฐานะสมาชิกชุมชนทั่วไปจะถูกมองว่าเป็นเรื่องที่ไม่สมควรทำ และกลายเป็นประเด็นที่ถูกหยิบยกขึ้นมาหยอกล้อกัน นอกจากนี้ หากมีสมาชิกชุมชนจินตนาการคนใด จะเรียนต่อวิชาชีพเกษตรกรรม ก็จะถูกเพื่อนนักเรียนบางคนมองว่าเป็นการตัดสินใจที่ไม่ถูกต้อง และมีคุณค่าเชิงลบ หากเปรียบกับ "คุณค่า" ใหม่ที่ถูกสร้างขึ้นในชุมชนจินตนาการ

จากการนำเสนอในบทที่ 4 และ 5 สะท้อนให้เห็นถึงการนิยามตัวตนของนักเรียนใหม่ในสถานภาพสมาชิกของรัฐ ซึ่งเป็นสำนึกที่ถูกผลิตซ้ำอยู่ตลอดเวลาในการดำเนินชีวิตภายในโรงเรียน ที่สำนึกว่าเป็นคนของรัฐและตระหนักถึงบุญคุณของรัฐ ไม่ใช่คนของชุมชน จากที่ต้องท่องบทรอบคุณรัฐบาลก่อนรับประทานอาหารเช้าทุกสามมื้อ ซึ่งเป็นการตอกย้ำถึงเหตุและผลของการมีชีวิตอยู่ได้เพราะรัฐเป็นผู้หล่อเลี้ยงให้เจริญเติบโต ประกอบกับการถูกสร้างให้มีชาติพันธุ์ "ไทย" เดียวกัน ที่สืบเชื้อสายของบรรพบุรุษร่วมกัน จากการสถาปนา "โรงเรียนเสมือนบ้าน ครูอาจารย์เสมือนพ่อแม่ และนักเรียนเสมือนพี่น้องกัน" ดังนั้นพวกเขาจึงตีความว่าเมื่อถูกรับเป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกรัฐแล้ว ต้องมีการประเมินคุณค่าและความหมายตนเองใหม่ที่หลุดพ้นไปจาก

ความหมายของความเป็นคนชายขอบและไม่กลับไปมีวิถีวัฒนธรรมเดิมเช่นก่อนหน้าที่จะเข้ามาในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์

นอกจากความลึกลับของอัตลักษณ์ใหม่ในวิถีวัฒนธรรมเดิมแล้ว แต่ยังได้เห็นความลึกลับระหว่างสมาชิกชายขอบกับกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ในขณะที่อยู่ในชุมชนจินตนาการ จากที่กล่าวไว้แล้วว่า โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เป็นโรงเรียนที่รัฐได้สร้างขึ้นเพื่อนำผู้ที่เป็นปัญหาและไม่ปกติในบริบทต่างๆ ให้มาอยู่รวมกัน ภายใต้นิยาม “เด็กด้อยโอกาส” และได้แตกแขนงการรับรู้ความหมายจากตัวแทนรัฐต่อนักเรียนโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ว่าเป็นเป็นผู้ที่ไม่มีใครต้องการเป็นเด่น พวกที่มีปัญหา นำสงสาร ไร้ที่พึ่ง ฯลฯ ที่ควบคู่มากับการคาดหวังของการแสดงออก พฤติกรรม ดังนั้นทั้งหมดต้องมาอยู่รวมกันภายใต้การจัดการระเบียบชีวิตชุดเดียวกัน ให้เข้าสู่พิธีกรรมสลายสำนึกเก่าที่ผูกพันกับภูมิหลัง ที่มาและกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อนิยามตัวตนเป็นคนใหม่ที่มีครอบครัวใหม่ในพื้นที่แห่งใหม่ ดังนั้นการฝึกจิตนั่งสมาธิ ของนักเรียนเข้าใหม่และการถูกกำหนดสถานภาพและความสัมพันธ์แบบพ่อแม่ลูก จึงเป็นการเริ่มต้นสร้างอัตลักษณ์ใหม่ที่ตัดขาดจากความผูกพันกับสำนึกเก่าโดยสิ้นเชิง และได้มีการผลิตซ้ำอยู่ตลอดเวลาที่อยู่ภายในโรงเรียนที่ต้องดำเนินวิถีชีวิตตามตารางเวลาซึ่งมีนัยชี้ให้เห็นความแตกต่างของวิถีวัฒนธรรมเดิมกับวิถีวัฒนธรรมใหม่ที่มีมาตรฐานปกติและยังถูกผลิตซ้ำสำนึกอัตลักษณ์ใหม่ที่ขยายขอบเขตนอกโรงเรียนว่าสมาชิกชายขอบเหล่านี้เป็นสมาชิกของรัฐไม่ใช่สมาชิกของชุมชนเดิมจากการต้องมีใบงานเขียนรายงานต่อโรงเรียนเกี่ยวกับกิจวัตรประจำวันตลอดการกลับไปอยู่ในชุมชนเดิม

ในกระบวนการพยายามจัดระเบียบชีวิตใหม่จึงเป็นที่มาของนิยามโรงเรียนว่าเป็น “คุก” และส่งผลให้เกิดการจัดลำดับประเภทนักเรียนโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ด้วยกัน ที่ได้เชื่อมโยงระหว่างประเภทของพื้นที่กับบุคคลในพื้นที่ ที่พิจารณาจากประวัติชีวิตและการปฏิบัติการของปัจเจกในกรอบของระเบียบวินัย จึงนำมาซึ่งการปรับตัวของสมาชิกชายขอบ การปรับตัวนี้อยู่ในรูปของการปรับรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกกลายเป็นกลุ่มแบบใหม่ต่างๆ การศึกษาครั้งนี้พบว่าการสร้างกลุ่มใหม่ของนักเรียนโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์นี้ถึงแม้ว่าไม่ใช่การอธิบายกลุ่มชาติพันธุ์ในแง่ของกลุ่มที่ถ่ายทอดทางสายเลือดโดยกำเนิดและมีแบบแผนวัฒนธรรมเดียวกัน หากเป็นการจงใจเลือกสร้างกลุ่มใหม่ของนักเรียนและการมีอัตลักษณ์ร่วมกันเพื่อจำแนกออกไปจากกลุ่มอื่นและสามารถบ่งชี้ให้เห็นว่าตนเป็นสมาชิกของกลุ่มใด การศึกษาครั้งนี้ผู้เขียนได้เลือกใช้กรอบแนวคิดนิยามความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ (ethnicity) ของ Cohen (1969; 1974) ที่มารวมอธิบายการสร้างกลุ่มใหม่ของนักเรียน โคเฮนได้อธิบายว่าในบริบทของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกในดินแดนต่างถิ่น ซึ่งปัจเจกได้แสวงหาประโยชน์ต่อการเข้าถึงอำนาจสูงสุด การดิ้นรนต่อการ

ครอบงำอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมือง จึงได้เกิดการนิยามความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ (ethnicity) นั้นเป็นการรวมตัวกัน ซึ่งจะแสดงให้เห็นเมื่อเกิดการแข่งขันทางอำนาจระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ดังนั้นการรวมลักษณะนี้คือกลุ่มผลประโยชน์เพราะจะช่วยให้สามารถเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ และสามารถแย้งชิงอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองกับกลุ่มอื่นๆ จากการศึกษาพบว่าการสร้างกลุ่มในบริบทนักเรียนโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เพื่อเป็นยุทธวิธีคุ้มครองความปลอดภัยให้แก่สมาชิกกลุ่มจากการเข้าสู่กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ร่วมแบบใหม่ในชุมชนจินตนาการแห่งนี้ นักเรียนต้องการแสวงหาความมั่นคงทางจิตใจจากมองตัวเองว่ามีลักษณะของคนพลัดถิ่นเข้าไปในสังคมใหม่

ความสัมพันธ์รูปแบบกลุ่มเป็นการสนองกลับต่อกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ที่กำกับด้วยระเบียบวินัยและผู้ปฏิบัติตามระเบียบวินัย กล่าวคือ การกำหนดกิจวัตรประจำวันบางประการ ที่มีลักษณะของการจัดการเวลาและควบคุมพฤติกรรม ที่ขาดความเข้าใจต่อวิถีวัฒนธรรมเดิม อาทิ เวลารับประทานอาหาร ที่ถูกกำหนดขึ้นมาโดยไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิม ทำให้สมาชิกชายขอต้องปรับตัวอย่างกระชั้นชิด แต่ด้วยระบบการทำงานของร่างกายไม่สามารถปรับตัวได้อย่างรวดเร็ว จึงส่งผลให้สมาชิกชายขอเกิดการเจ็บป่วยของระบบทางเดินอาหาร ประกอบกับการจัดการเวลาให้สมาชิกชายขอมีหน้าที่รับผิดชอบทำเวรหลังอาหารมื้อเย็น สมาชิกชายขอจึงมีการต่อรองในรูปแบบของกลุ่ม โดยให้สมาชิกกลุ่มรุ่นน้องปฏิบัติตามกรอบระเบียบวินัย คือ การแอบเก็บข้าวให้สมาชิกกลุ่มรุ่นพี่ ซึ่งหากไม่ปฏิบัติตาม กลุ่มจะใช้ความรุนแรงเข้ามา จัดการกับสมาชิกกลุ่มรุ่นน้อง ซึ่งรวมถึงการจำกัดจำนวนของอาหาร ที่ต้องได้รับการเฉลี่ยให้กับสมาชิกอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม แต่ไม่สอดคล้องกับวัยและวัฒนธรรมการกินในวิถีเดิมจึงก่อให้เกิดการทะเลาะวิวาทเพื่อแย่งชิงอาหาร นักเรียนบางคนเลือกที่จะอดอาหารหากรสชาติไม่ถูกปาก หรือบางคนนำเงินไปซื้อขนมมากินแทนอาหารแต่ละมื้อ ถ้าหากจำนวนเงินมีไม่มากพอ สมาชิกจะใช้ระบบความสัมพันธ์ในโรงเรียนมาเป็นอำนาจข่มขู่เงินจากรุ่นน้องแทน ซึ่งนำไปสู่การก่อรูปแบบของกลุ่มอื่นๆ เพื่อเป็นยุทธวิธีการปกป้องความปลอดภัยแก่ปัจเจก เป็นต้น

การนิยามความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ (ethnicity) ในบริบทนี้ แสดงให้เห็นถึงการต่อรองระหว่างการศึกษาสร้างอัตลักษณ์ร่วมแบบใหม่และนิยามอัตลักษณ์เดิม จากการศึกษาจะพบว่าการนำพรมแดนชาติพันธุ์มาอธิบายในความหมายใหม่ กลุ่มได้สร้างพรมแดนเพื่อจำแนกความแตกต่างกับกลุ่มอื่น ซึ่งไม่ใช่เป็นลักษณะของการนำวัฒนธรรมเก่ามาจำแนก แต่พัฒนาสัญลักษณ์ประเพณีให้เด่นชัดขึ้น กรณี นักเรียนกะเหรี่ยงได้นำสัญลักษณ์ชาติพันธุ์เดิมมาใช้ในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ที่ได้เปิดเวทีแก่นักเรียนเพื่อเป็นภาพแทนให้เห็นถึงการยอมรับความ

แตกต่างทางชาติพันธุ์ของรัฐ นักเรียนกะเหรี่ยงจึงได้รวมกลุ่มขึ้น คือ กลุ่มรำตง ซึ่งนักเรียนกะเหรี่ยงได้แสดงพรหมแดนอัตลักษณ์กะเหรี่ยงในโรงเรียน ทั้งนี้สมาชิกกลุ่มก็สร้างมโนทัศน์ความจริงแท้ (authenticity) ของรำตง ว่าเป็นเพียงรำตงในแบบฉบับของโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เท่านั้น เพื่อวัตถุประสงค์ต้องการเผยแพร่ให้คนทั่วไปรู้จัก หากแต่ไม่ได้นำท่ารำ เนื้อเพลง จังหวะดนตรีที่ประดิษฐ์ขึ้นไปรำที่ชุมชนเดิมของสมาชิก และกลุ่มรำตงนี้ก็ถ่ายทอดให้กับสมาชิกในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์รุ่นต่อไป

การปฏิบัติการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ที่มีกระบวนการสลายภูมิหลังของสมาชิกและตัดขาดการยึดโยงของระบบเครือญาติ ชาติพันธุ์ได้ก่อให้เกิดการปฏิบัติการของสมาชิกชายขอบที่ได้ปรับเปลี่ยนนิยามอัตลักษณ์เดิม และเรียนรู้แก้ไขพรหมแดนทางชาติพันธุ์เป็นการเฉพาะในวัฒนธรรมโรงเรียน ดังที่ กรณีนักเรียนกะเหรี่ยงไปวัดได้มีการจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงตามความแตกต่างของแหล่งที่มา ภาษา กลุ่มวัฒนธรรมและสังคม หากนักเรียนกะเหรี่ยงทั้งหมดต่างก็ปรับพรหมแดนชาติพันธุ์ให้เหลือเพียงแคเป็นกะเหรี่ยงเหมือนกันเท่านั้น ซึ่งให้ตระกูลภาษาเป็นเกณฑ์จำแนกแตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ และสร้างมโนทัศน์ใหม่จากการพัฒนารูปแบบประเพณีมารับใช้ในเงื่อนไขใหม่ เพื่อเป็นการแสดงพรหมแดนอัตลักษณ์ชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในโรงเรียน

นอกจากนี้ จากข้อมูลการศึกษาพบว่า ชุมชนประเพณีได้ใช้ประโยชน์จากสัญลักษณ์วัฒนธรรมดั้งเดิมมาปรับใช้เพื่อยึดเหนี่ยวสมาชิกชุมชนและการคงอยู่ของโครงสร้างความสัมพันธ์ภายในชุมชน จากที่ทุกครั้งที่นักเรียนกลับชุมชนในโอกาสวันหยุดติดต่อกหลายวันหรือช่วงปิดเทอมก็ต้องผ่านพิธีกรรมไหว้ผู้ผาดูถึงจะแสดงว่านักเรียนได้เข้าสู่ชุมชนโดยสมบูรณ์ และหากกำลังจะออกไปนอกชุมชน นักเรียนต้องเข้าพิธีกรรมผูกข้อมือซึ่งมีนัยของการยึดเหนี่ยวสำนึกถึงการเป็นสมาชิกชุมชน เห็นได้จากที่ไม่ว่านักเรียนอาจจะเดินทางออกไปจากหมู่บ้านเพื่อไปหารายได้พิเศษในช่วงปิดเทอมหลังจากที่ได้เข้ามาในหมู่บ้านแล้ว นักเรียนก็ต้องเดินทางกลับเข้าหมู่บ้านอีกครั้งเพื่อประกอบพิธีกรรมผูกข้อมือก่อนที่จะเข้าสู่โรงเรียนอย่างเป็นทางการอีกครั้งหนึ่ง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาที่ผู้เขียนได้นำเสนอไว้ข้างต้น ได้เป็นประเด็นพิจารณาสำคัญต่อการเป็นข้อเสนอแนะจากผลการศึกษาครั้งนี้ จากการนำเสนอของงานศึกษาครั้งนี้เกี่ยวกับการเกิดขึ้นของโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ซึ่งเป็นตัวแทนของรัฐที่ทำหน้าที่เก็บกักผู้ที่รัฐนิยามว่าเป็นปัญหาและ

ไม่ปกติให้อยู่เป็นที่ เป็นทาง เพื่อสร้างความเป็น "พลเมืองไทย" ในความหมายแต่ละบริบท ทั้งมุมมองของตัวแทนรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน หน่วยงานสนับสนุนความมั่นคงและสมาชิกรัฐต่างก็ ได้รับความหมายโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ว่าถูกสร้างขึ้นสำหรับบุคคลประเภทใด ซึ่งเป็นการจำแนก คนออกจากพื้นที่ปกติในกระบวนการนำนักเรียนที่ถูกนิยามว่าเป็นปัญหาหรือไม่ปกติให้มาอยู่ ร่วมกัน แต่รายละเอียดปัญหาของนักเรียนแต่ละคนแตกต่างกัน แต่ทั้งหมดจะได้รับการกำกับด้วย ระเบียบวินัยชุดเดียวกันทั้งหมด ภายใต้การควบคุมโดยบุคลากรที่เชี่ยวชาญเฉพาะด้านการให้ การศึกษา แต่ขาดความเข้าใจในรายละเอียดของปัจเจกบุคคลและโครงสร้างสังคมโดยรวม ประการแรก นักเรียนบางคนที่ถูกข่มขืนมาอาจจะแสดงออกทางพฤติกรรมที่ครูในโรงเรียนมองว่า เป็นปัญหาและมีพฤติกรรมที่หมิ่นเหม่ต่อศีลธรรม นักเรียนโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์จึงถูกมองแต่ เพียงผู้ที่ชอบก่อปัญหา เด่น ไม่มีใครเอา ฯลฯ ซึ่งเป็นการมองในลักษณะปัญหาของปัจเจกบุคคล รวมกับเรื่องศีลธรรมเข้าไว้ด้วยกัน แต่ไม่ได้เข้าใจถึงโครงสร้างสังคมที่เป็นที่มาของปัญหาดังกล่าว ซึ่งก่อให้เกิดปฏิกิริยาของครูต่อนักเรียนที่แสดงออกมาด้วยการลงโทษเนื่องจากการแสดง พฤติกรรมของนักเรียนที่ไม่ได้ปฏิบัติตามระเบียบวินัย สิ่งแรกของข้อเสนอแนะในเรื่องนี้คือทัศนคติ ของครูต่อนักเรียนที่ควรเข้าใจสาเหตุของปัญหา ความเข้าใจต่อพฤติกรรมของนักเรียน ซึ่งจะ นำไปสู่วิธีการปฏิบัติของครูต่อนักเรียน ดังนั้นหน่วยงานทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนศึกษา สงเคราะห์ระดับย่อยจนถึงหน่วยงานระดับกระทรวง อาทิ กลุ่มการศึกษาสำหรับผู้ด้อยโอกาส สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ควรอบรมและให้ความรู้ในทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาแก่ครูโรงเรียน ศึกษาสงเคราะห์ เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานทางการศึกษา เพื่อให้เข้าใจว่านักเรียนโรงเรียนศึกษา สงเคราะห์เป็นผลผลิตจากโครงสร้างสังคมใหญ่มิใช่เกิดขึ้นในตัวปัจเจกเอง และได้มีพัฒนาการ ความหมายของการนิยาม "ปัญหา" โดยมองผ่านโรงเรียนและนักเรียนโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนมุมมองต่อนักเรียนโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ซึ่งมีผลต่อการปฏิบัติระหว่าง ตัวแทนรัฐกับนักเรียนโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์

นอกจากนี้เพื่อให้ได้ผลในทางปฏิบัติต่อการดำเนินงานภายในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ นั้น โควต้ากลุ่มต่างๆ ที่ส่งนักเรียนเข้ามาเรียนควรมีการร่วมมือกันสร้างเป็นเครือข่ายการทำงาน ภายในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานที่เกี่ยวข้องกับเด็ก ตลอดจนการนำรายละเอียดชีวิตและ "ปัญหา" ของนักเรียน มาร่วมวิเคราะห์และแลกเปลี่ยนเพื่อนำมาปรับใช้ให้เป็นส่วนหนึ่งของทิศทางการดำเนินนโยบายปฏิบัติต่อนักเรียน

เนื่องด้วยการให้ความหมายนักเรียนโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ตามที่ผู้เขียนได้เสนอไปแล้วนั้น ได้ถูกแปรออกมาเป็นการจัดตารางเวลา หลักสูตร ของโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ที่แตกต่างไปจากโรงเรียนปกติทั่วไป และรูปแบบของโรงเรียนเป็นประเภทกึ่งนอน ทั้งหมดนี้เป็นแนวทางของแนวคิดการสร้างพลเมืองอุดมคติของรัฐ แต่กระบวนการดำเนินแนวทางดังกล่าวและผลสำเร็จของรัฐต่อการสร้างพลเมืองที่ดีของชุมชนรัฐได้เข้าไปเปลี่ยนแปลงระบบความสัมพันธ์ของนักเรียนกับชุมชนประเพณีเดิม องค์ความรู้ในชุมชนเดิมไม่ได้รับการสืบทอดตามทัศนคติของชุมชน ในทางตรงกันข้ามนักเรียนรับเอาความรู้สมัยใหม่เข้ามาแทนที่ ทำให้เปลี่ยนแปลงความคิดต่อองค์ความรู้ในชุมชนเดิมในเชิงลบ และความรู้บางอย่างในชุมชนไม่ได้รับการสืบทอดอย่างต่อเนื่องซึ่งสวนทางกับกระแสเรียกร้องของสังคมต่อการรักษาองค์ความรู้ประเพณีเดิม ดังนั้นแนวทางแก้ไขความคลั่งระหว่างความเป็น "พลเมืองไทย" และสมาชิกชุมชน จึงควรดำเนินออกมาด้วยการจัดระบบหลักสูตรการศึกษาให้เหมาะกับสภาพพื้นที่ตั้งของโรงเรียน วัฒนธรรมและองค์ความรู้ในชุมชนเดิม ถึงแม้ว่าภายในโรงเรียนจะประกอบไปด้วยนักเรียนหลากหลายชาติพันธุ์และที่มา แต่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ควรเปลี่ยนทิศทางการปรับปรุงหลักสูตรที่สอดคล้องกับนักเรียนชาติพันธุ์ ซึ่งอาจจะแบ่งอยู่ในรูปของวิชาเลือก ชุมนวม เป็นต้น ทั้งนี้ควรให้นักเรียนได้เข้ามามีส่วนกำกับกรวางหลักสูตรที่นำองค์ความรู้ชุมชนมาร่วมแลกเปลี่ยนกับความรู้สมัยใหม่ ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติในแง่ลบของนักเรียนคนอื่นๆ และบุคคลภายนอกเกี่ยวกับองค์ความรู้ชุมชน นอกจากนี้โรงเรียนควรเปิดพื้นที่ให้นักเรียนชาติพันธุ์ได้ประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชุมชนที่มีนัยชี้ให้เห็นถึงการแสดงความสมานฉันท์ในระบบเครือญาติ การสำนึกถึงอัตลักษณ์เดิม

โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เป็นโรงเรียนที่ให้อุปการะปัจจัยสี่แก่นักเรียน แต่อยู่ในระดับที่ไม่พอเพียงต่อความต้องการที่สอดคล้องกับวัยและวัฒนธรรมเดิม เห็นได้ชัดจากปริมาณอาหารที่มีจำนวนไม่พอกับนักเรียนส่งผลให้เกิดการทะเลาะวิวาทระหว่างนักเรียนด้วยกันและปัญหาอื่นๆ ตามที่ผู้เขียนได้เสนอไว้ในการศึกษาครั้งนี้ สิ่งที่ขาดไม่ได้ต่อการขับเคลื่อนทิศทางการดำเนินงานภายในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานของครู คือ ควรพิจารณาเรื่องค่าตอบแทน เนื่องจากโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เป็นโรงเรียนประจำ เวลาทำงานของครูจึงครอบคลุม 24 ชั่วโมง ซึ่งมากกว่าโรงเรียนปกติทั่วไป